

neznanju o sadržaju što nosi. I Pandurovićevih deklarativno pesimističkih ispada, krlkečevskog berzjančenja lažnom ljupkošću, draincevskog gestikularnog opijanja itd., ali i od provincijsko šaljarskih Samo Sloga Srbina Spasava ili provincijalnih carsko-kraljevskih komponenti.

Nadrealizam, čak i sveden na automatski tekst, nije pretendovao da bude samo tehnika pisanja, niti se iscrpljivao u estetskom valoriziranju izvesnih terapijskih postupaka kojim su se prvi kada poslužili psihijatri na Zaneoevoj klinici, jedno dvadesetak godina pre Proja. Pa ni pravi značaj automatskog teksta nije bio shvaćen dogod se nadrealizam ortodoksnog prihvatao ili odbacivao en bloc. Ali ovladavanje energijom inspiracije posredstvom automatskog pisanja, kao i naučno sagledanje dotle religiozno ili mitski mistificiranog značenja nadahnuća imali su odmah za posledicu neku vrstu mutacionog skoka u samoosvećivanju poezije i uopšte, u njejoj prevodivosti na slobodu, na izraz oslobađanja, u svakom vremenu od drugih predrasuda i Denkvorbota, čime je nadrealizam u datom trenutku i bio sinonim poetskog nemirenja s mrtvim u ime živog, a to znači i sinonim mekoravaranja stihova neljudskim nužnostima.

Ništa više. Ni manje.

Ne videti u nadrealističkoj pobuni protiv kontrole razuma pobunu protiv odredjenih i vrlo poštojećih oblika kontrole misli, morala, ukusa u ime odredjenih zakona u jednom istoriskom sistemu na snazi; ne videti u toj pobuni implicitno nepristajanje na odredjene društvene odnose u kojima se ti oblici i zakoni jedino i javljaju; ne videti u nadrealističkom odučevljenju za romantiku, za njenu jeretičnu, ukletu i mračnu stranu bez mere, odbijanje da se prihvati takozvana „prirodna“, tj. buržoaska, „sveta“, tj. zdravorazumski odmerena estetika tzv. smisla za meru svedenu na partenonske kanone Sredozemlja, lisenog Afrike i Krita, Sumera i Egipta, Asira i Sfinga, — znači biti slep, slep, slep, znači ne shvatiti ni šta je umetnost ni šta stvarno — nadrealizam, ni šta interesovanje koje danas živi pesnici nadrealisti imaju za njega; znači podlegati i dalje hipnozi Milose Venere bez ruku. „Grčke boginje nisu imale ruku!“ napisala je nedavno jedna devojčica (peti razred osmoletke). „Zato što nisu morale prati veš, ni ići na pijacu, ni kuvati ručak jer je njihova stanbena zajednica (Olimp) brinula o svemu više negoli naša jedanaesta (Stari Grad). Ne bih ipak volela da mojoj mami nestanu ruke kao grčkoj boginji, iako je rekla tetka Ruža frontovka da će se to uskoro desiti svim ženama iz jedanaeste st. zajednice jer neće trebati više ni prstom da maknu, sve će servis da preuzme na sebe i radne žene će živeti kao boginje.“

Pustimo nadrealizam, koji je u jednom trenutku istorije naše poezije značio oslobodjenje pesme od bogdanovskih celeolpnih propisa,

simističkih ispada, krlkečevskog berzjančenja lažnom ljupkošću, draincevskog gestikularnog opijanja itd., ali i od provincijsko šaljarskih Samo Sloga Srbina Spasava ili provincijalnih carsko-kraljevskih komponenti.

Ništa više. Ni manje.

Do krajnjih društvenih implikacija. Prokleti taj nadrealizam poteže se već trideset i pet godina kao psovka, mesto da se dijaektički porekne i sačuva u ime progressa poezije. I time skine s dnevnog reda. U ime njenog daljeg razvoja.

Ne. Ne radi se to.

I zaista, nije mi teško ponoviti da ono što današnjim negatorima nadrealizma smeta, nije ni njegov postupak ni tehnika, nego njegov demistifikatorski smisao. A njegovim poricateljima ima u rasponu koji ide od folklorista u tekstu do elitovskih katoličkih podtekstova. Historična ponicanja samo su demaskirala konzervativni ukus tzv. zdravorazumaja, pasali pesme ili uređivali k. l. stove i časopise.

A kad je već reč o redaktorima, treba reći: biti nekonzervativan kao urednik ne znači dati zeleno svetlo svemu. I regresu. Treba umeti razlikovati bolje. Za kulturne daltoniste to nije lako.

No više od loših i ravnodušnih književnih saobraćajaca šteti mogu da učine oni koji znaju pravila igre koju igraju i znaju da je svaki književni rečimo pokret imao svoje levo i desno krilo i da nema umetničke škole koje ih nije imala i ne može imati, a prave se da to ne znaju; da ne znaju, naprimer, da su italijanski futuristi završili kao konvertiti i filofasisti kad ne i kao fasisti della prima ora kao što se to zbililo s camaratom i skvardistom Marinetiijem; da ne znaju da su, marinetijevima nasuprot, ruski futuristi gotovo svi prihvatili revoluciju i da je najveći futuristički pesnik ujedno i najangažovaniji, najrevolucionarniji glas među pesnicima posle Oktobra i pre Oktobra. Ne, oni, ti urednici, isključuju ili uključuju nediferencirano ceo futurizam. Zbog Majakovskog hvale Marinetiija, takodje futuristu kao i Majakovski kog ne hvale. Ili obratno. Zbog Marinetiija poriču da je Majakovski ikad bio futurista. Beogradski opet brižni realisti tako su u svoje vreme postupili s nadrealizmom uopšte. Zagrebački k. tribinasi tako su prošle jeseni činili s beogradskim nadrealizmom. Zato što im je smetala nerazumljivost nadrealističkih metafora ili isuviše nametljivo njihovo aktivističko angažovanje na strani napretka? Kunu se da nije to. U redu. Pa zašto?

Možda zato što tzv. modernistička poezija ne liči na Dučića-

vu, na Tinovu, na Crnjanskovu, na Nazorovu? Na Eliotovu, na Klodelovu, na Ezra Poundovu, na Rilkeovu? Možda zato što sami ne umeju da pišu poeziju drukčiju od Dučićeve, Timove itd? Možda.

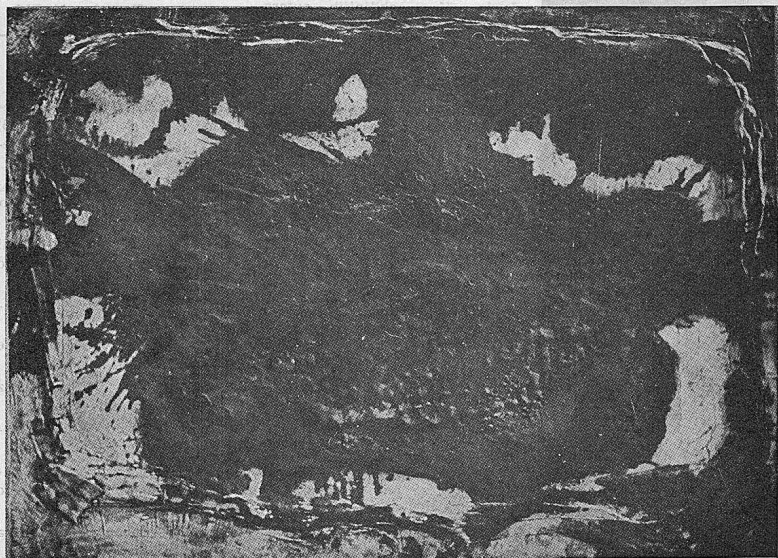
A možda je reč o zaveri epigona protiv stvarne poezije? Pesnici samim svojim postojanjem ne daju nepesnicima da se obližuju oko poezije. Njoj večno mladoj makroi nisu potrebni. Možda.

Ali večno stepenik na putu oslobađanja ljudskog duha od okova normi i dogmi u koje ga raznorazne crkve sapinju vekovima, večno udaranje u pleksus svih kompleksa kojima su sistemi eksploatacije unakazili uzlete čovekove duhovnosti, poezija koju, naravno, ne pišu svi, ali svi mogu da čine, tezama automatskog teksta koraknula je dalje od tzv. anarhističke bombe u vidu dada-česira postavljenog u kupa rezervisan za prelate, buržuje i ostale malogradjane duha, i prvi put između 1920 i 1930 koherentno porekla demonstva inspiracije van čovekovog demonstva i prvi put donela jedan nehelenistički i nelinearni ideal ljudske totalnosti. Ne videti sve to znači nemati ni abecedarske kvalifikacije za otpočinjanje razgovora o poeziji i znači ostati uporno kod nedeljnomisalne primarnosti i — slava divovaru na visinama Prokletaja!

Jasno, ako mene neko hoće da uveri da je poetika automatskog teksta prevaziđena, da je jednostrana, da je uprkos svemu kontradiktorna, jer da se totalnost ne doseže apsolutizacijom iracionalnog; ako neko hoće da me uveri da je apsolutiziranom tehnikom automatskog teksta napisano malo dobrih pesama, reći ću mu: Zakasnio si. I sam sam to odavno napisao. I ne sam. I sam sam i ne sam čak otišao dalje od toga izveo izvesne zaključke, izvršio nekakvu sintezu svih komponenti gotovo svih trbuho-borci, manje trbuho-borci i više neborci stanu da saole bonbone svojom nedoučenošću ili svojom mečarivošću, onda ću reći: Stoji razgovora više nema. Sa trećerazrednim šansonjerima i njihovim (ne)iskreno angažovanim kritičarima koji se ponašaju manje kao kritičari koji estetski vrednuju umetničke domete, više kao menadžeri koji hoće da lansiraju svog pulena, i to više zbog svega ostalog negoli zbog poezije, zaista razgovora nema. Bar ne o poeziji. I o onom što je uzrokuje, o doživljaju života koji je otišao daleko od štalskih šala koje mu je namenio tzv. zdrav razum. Koji razum, koji savremenu poeziju razume, videli smo, nije. Pa što bi onda bio zdrav? Što bi bilo zdravo ne razumeti i ne znati ono o čemu se hoće da govori?

Oskar DAVIČO

izgažena zemlja, 1960

KRUG SVJETLOSTI

zbilja

ovo ovdje je groblje tamo su ruke izvijene nad nekim mrtvom graum nad tvom snom od zlata svakog dana se u nama nevidljiv ponor okrene dok puta odavde nema niti postoje vrata što u nedogled vode sa crnim suncem u oku ovdje su krte sjenke i smrknute vedrine zaustavljene kao vrisak u bezazalnom toku odavno sumornog sreora promulce mjesečine zar ne osjeate kako se nešto prolama u pustoj matici krvi tako prisuno i goruće ko ono tavno jato razminulih sahrana od kojih zloslutivice postaju umruce to muno svetlovi minu pa ostajemo krti tu more gdje je mirno gdje alge sanjaju čedno neko dno od kristala neko vjecito zedno i nedogledno nebo satkano od čudne smrti zvijezde što se u mozak ukopala i prisa nekog jutra sa crnim tragom u mesu pa su zvjezdane kapi pale na na.a stopala i tu kao na dlanu spokojno umrle su

o neko mora doći da kaže riječ za bilje koje ostaje samo kad jesen san ogoli trenutak to je strašne i neumine zbilje kad svaka mala rana u oku sunca boli

paprat

nikoga više nema u krugu ove svjetlosti da barikada bude od bronze od buniovičke miške podijeljen je hleb peščani u mrke kriške nikoga više nema sa danom da se oprosti

o moje uvele ruke o nepokorne kosti udjite u ovo more neprobomji skeleti da se vjertina grdna mnom ludom snu osveti nad začaranim dolom od bola i ljupkosti

otplovilo je nekom vrijeme i jedno zlo olavno ni sprudovi od čuda više ne mogu ostati raspuklo se u nama neko bezglasno zvonu šume u šumnoj krvi neke crne paprati

čelo

petrovarađin — tvrđava, 1959

ovdje se previlo vrijeme i čuti zagrcnuto pred pobunom neba pred tamnicom i ključem pa snatri ogoljen kamen o nedosegnuto olovo prolamanja igra trave gujo pod lytjim tučem u krug je prkosne nađe trostruki bič uvučen pa šiba buduše dane strpljivo i okrutno te se previlo vrijeme i čuti zagrcnuto

ovdje je sopstvena šaka prođrla u svoje kosti u svoju odbranu crnu u grmljavinu plača ovdje će zloban nokat sopstvenu smrti probosti i zariti se do srca u meso obrara a ustavljen zvijezdama hod je a ptica narikača uletjela je šumno u prostor od svjetlosti pa je stegnuta šaka prođrla u svoje kosti

odavde topovi sunca čekaju buduša doba da im dodju na nišan čekaju gladni vuci ogoljeni u svojoj krvi spleteni u metak koban surovi oštra sabljo iz kanija me izvuci ko presječeno rame i janjari turci ukovani u svjetlost meku kvadratu stvarnost groba odavde topovi sunca čekaju buduša doba

dunav protiče mutan protiče dunav nespokojan kroz pravrijeme kišno pleme u ognju sagorjelo o rascopano tje me sna ovaj bedem je nedovoljan da opravda rast šibljast kroz razvaljeno čelo ovo je u prostor izraslo i opaljeno tijelo zategnuto u luk straha a neprobno otiče dunavom mutno dunavom nespokojno

otrovna pada kiša na zemlju teško vitešku dok pucaju obručci strave lome se koplja vitka čitav se pretvara svijet u čudno lomnu vrtešku ostaje sama obala brika da budan održi san golemo more i kopita jahača što dolazi u sunčane gromade bljesku dok pada otrovna kiša na zemlju teško vitešku

odavde topovi sunca čekaju buduša doba da im dodju na nišan čekaju gladni vuci ogoljeni u svojoj krvi spleteni u metak koban surovi oštra sabljo iz kanija me izvuci ko presječeno rame i janjari turci ukovani u svjetlost meku kvadratu stvarnost groba odavde topovi sunca čekaju buduša doba

pjesma

ostvarujem te od pjeska i pepela da ojutriš mi samotna kvadrata tela ostvarujem te od krvi da budeš prezrela jagoda sna crna ljusko tijela

to što te ne dam van iz crne koske prokletstvo je gusto sklupčano u glavi granično brdom pjesme što otkose mog mutnog žita otkrati

otvaram šumu rukom pa uroni u prostor granato ili tiše širinom zemlje muklo zvoni svjetlost koju gorko udišem

Gojko JANJUŠEVIĆ